

SÖTÉTSÉG

Fábriné a piacról jövet, még benézett a fűszereshez, de nem kapott semmit. Dohogva indult tovább; a meleg egyre erősödött, zsebkeendőjével megtörölte homlokát. Karján üresen himbalózkodott a kosár. Elaludt, későn ért a piacra, s ami kevés áru volt, már szétkapkodták. Mérgében nagyokat fújt. Lement a napsütötte fehér országútról a fák alá. Itt eszébe jutott, hogy mielőtt hazamegy, benéz a szomszédjukhoz egy kis beszélgetésre. Mindjárt be is lökte a kertajtót és végigballagott a lugason. Sáfáréknál csönd volt. Bosszantotta volna, ha nem talál itthon senkit, akinek mérgét kibeszélheti, ezért elindult a ház körül. Hátról a nyári konyhában aztán megpillantotta Sáfárnét. Könnyű, pettyes blúzban mosott. Hangosan ráköszönt. Az asszony felemelte a fejét, kissé meglepődve, de amikor megpillantotta a látogatót, elmosolyodott. — Jó reggelt Icuka — mondta szélesen. — De örülök, hogy átjött. Ritkán szokott minket meglátogatni. Pedig nem is lakunk olyan messzire egymástól. — A vendég elé sietett s mielőtt kezét nyujtotta, szoknyájába törölte szappanos tenyerét, mintha azt mondaná: . . . «ugye, nem haragszik, dehát. . . » Örült a látogatónak és annak, hogy ilyen kedves-közvetlenül Icukának szólíthatta a méltóságos asszonyt. Szerencsének érezte a szomszédságot s bár ette a méreg, amikor az ura — hosszú évek kuporgatása után — megvette ezt a vityilót, amint megtudta, hogy szomszédjuk Fábri Zoltán méltóságos úr, a pénzügyminisztériumból, haragja egyszerre elpárolgott. Igyekezett megismerkedni velük. Aztán valamilyen mulatság alkalmából — még a háború alatt — összebarátkoztak. Azóta mindig valamilyen meglegedés-féle öntötte el, ha találkozott az asszonnal — s különösen ha társaságban Icukának szólíthatta. Egy széket tolt alája. Az asszony letette súlyos testét, mintegy elterpedt a széken. Ilyenkor, nyáron, már iszonyú teher volt ez a test, amely eluralkodott egész lényén. Állandóan rosszkedvű volt miatta, sértődött, zaklatott. Sáfárné kedveskedve állt meg mellette. — Mi jót vett a piacon, Icuka? — kérdezte (minden alkalmat megragadott, hogy nevéen szólíthassa az asszonyt).

Fábriné mérgesen felhorkant. Megtörölte a szájaszélét. — Azt hiszi, lehet azon az istenverte piacon valamit kapni? Mire kiértem, még a hagymát is elkapkodták, ha ugyan volt egy szál is. Csak cipeli az ember a pénzt, de haszna nincs belőle. Az uram nyugdíjából éppen éhen veszhet az ember. — Azt, hogy vendégének pénzéből mennyi fekete vásárlásra jut, bölcsen eltitkolta; nem kell ilyesmiről beszélni a proliknak, még meggyanúsítják az embert. Sáfárné megértően bólintott. — Én már ki sem mentem ma. Minek? Úgyis tudom, hogy nem kapok semmit. Csak feleslegesen mérgelednék. — Megrándította vállát, jelezve, hogy őt nem érdekli már semmi. Fábriné széttárta a karját. — Az ember nem is hinné, ha nem látná. Semmi nincs, érti Sáfárné? Semmi. Az ég-világon semmi. Cipőfűzőt kaphattam volna, ha akarok, semmi mást. Az ég szerelmére, mondja, meddig fog ez tartani? Az ember csak adogatja el a dolgait, amíg van. De aztán? Mi lesz aztán?

Sáfárné sóhajtott és felnézett az égre. — Nem tudom, mi lesz velünk, Icuka — mondta halkán. Az asszony fészkelődött a széken.

— Hát maga hitte volna, — mondta hangosan — hogy idáig jutunk? Emlékszik, még ezelőtt égy éve minden volt, a világon minden. Igaz, akkor

is drágult már az élet, de azért a keresetből nagyszerűen meglehetett élni. De most...? Ebben a... no, jobb, ha nem beszél az ember, mert mindjárt ráordítják, hogy hazaáruló. Pedig sokat tudnék én beszélni ezekről a maiakról, csakhát... — sóhajtott. Az uram is mindig mondja, jobb hallgatni mint beszélni. Tudja aranyom, ne szólj szám... — Tenyerét szájára tapasztotta. — Sáfárné élénken helyeselt.

— Ha legalább a pesti lakásunk megmaradt volna, — dünnyögte Fábriné kis szünet után — de hát először a bomba verte szét, aztán, aztán... Jelentőségteljesen mutatta a lopás mozdulatát. Majd hozzátette: — «Kedves vendégeink.» Még jó, hogy a villánk sértetlen, itt legalább elédeggél az ember valahogy. Hallgattak. Sáfárné visszament a teknőhöz, felvette a szappant, de nem volt kedve mosni. Rövid idő után felállt az asszony. — No —, mondta szárazon — mennem kell, nem haragszik? Lehet, hogy Vera már felébred és reggelizni akar. — Vette a kosarát és a karjára akasztotta. Sáfárné kezét nyujtott.

— Jöjjenek gyakrabban, Icuka, kedves férje is, meg a Vera kisaszonyka. Miért hanyagolnak így el bennünket? Megigéri, hogy jönnek?

Az asszony bólintott. Valójában nem szerette azt a szomszéd népséget, csak kényszerűségből barátkozott össze velük. Magában azonban bevallotta, hogy idegesíti, ha ennek a motorszeralónek a felesége egyszerűen Icukának szólítja. Azért nem akarta megbántani, — az ember sohasem tudja — inkább kerülte. Ma azonban jólesett neki, hogy legalább kibeszélhette a mérgét. Otthon Verának hiába mondana bármit, őt nem érdekli az ilyesmi. Csak a tennisen, a strandon meg a táncon jár az esze. Mérges volt, ha a lányra gondolt. Ahelyett, hogy megértené nehéz helyzetüket, úgy tesz, mintha semmi sem változott volna. Fújva, szuszogva bujt át a kerítés alatt s végiment a csikorgó kavicsos úton. Lábujjhegyen haladt át a szobán, ahol Vera még aludt. Egy pillantást vetett az ágy felé, szeme átsuhant a lány szőke, hosszú haján. Óvatosan csukta be maga mögött az ajtót s kiment a konyhába. Már nagyon meleg volt ott. Nem tudta pontosan, miért mérgeesebb, azért-e mert Vera még alszik (pedig már fél tizenegy volt) vagy azért-e, mert nem kapott semmit a piacon. Ha Zoltán nem hoz valamit a városból, nem lesz vacsora — gondolta és elővett néhány darab krumplit az asztal alól. Maga elé tett egy vízzel telt edényt, leült az asztalhoz és gondolkodott. Néha-néha befűlt a szoba felé, nem hallja-e Verát motozni. Söhajtva hámozott meg egy-két szemet. Közben tenyerét ölébe ejtette és üit. A krumplihéj lehullt a földre. Vera kiáltása térítette magához. Hirtelen felugrott, mint akit mély álomból ébresztettek fel és kapkodni kezdett. Utálta, ha valaki az ágyban reggelizik, de nem akart Verával vitatkozni. Szegény Briegel néni, — gondolta, miközben egy csészét vett elő a szekrényből — mi lesz vele, ha kitelepítik? Ki fog nekünk tejet adni? Micsoda disznóság, — fűzte tovább a gondolatait — micsoda disznóság! Egy ilyen jóra való, rendes asszonyt, csak azért, mert sváb! Beöntötte a forró tejet a csészébe és elindult. Előre tudta, Vera szóvá fogja tenni, hogy nincs vaj a kenyéren. De mit csináljon, ha nincs? Nem adnak és kész. Ha nem hiszi, csak járjon ki mindennap a piacra és ne henteregjen tizenegyig.

— Igyál, — mondta nyersen — friss tej, most hoztam a Briegel nénitől. — A lány morgott valamit álmosan. Kezébe vette a tejesbögrét és hosszú kortyokban inni kezdett. Fábriné állt egy pár pillanatig, aztán eszébe jutott a krumplihámozás. — Itt a kenyér — lökte oda a sárgás, furcsa masszát. Ha még akarsz, csak szólj, van elég. — A lány nem válaszolt, élvezte a forró tejet. Fábriné hátat fordított az ágynak, az ablakon át kinézett a napos kertbe. A kertajtót ebben a percben lökte be egy férfi. A napsütés elkápráztatta, csak egy mozdulattal később ismerte fel a férjét. Fábriné feljött a kert;

úton, néha-néha megállt egy-egy paradicsomtónél. Ő maga ültette ezeket az apróska veteményeket, öntözte, nyesegette, gyomlálta válamennyit, de a gondos és szerető kéz nyoma csak nem akart megmutatkozni rajtuk. Ez az istenverte aszály, gondolta Fábri. Torka száraz volt, a zsúfolt vicinálison összepréselték, nyakkendője félrelógott, kalapját gyűrötten csapta a fejébe.

— Micsoda utazás, — szörnyülködött — a fene enné meg. — Felemelte az egyik paprikabokor leveleit, de nem volt alatta gyümölcs. Káromkodott volna, de meglátta az asszonyt, amint elébe jött. — Jó reggelt! — mondta rekedten, mert ma még nem találkozta; ő korábban kelt és sietett be a városba. Az asszony kutató szemmel nézte végig. Szinté meztelennek érezte magát e röntgenélességű pillantás kényelmetlen sugarában. Szégyelte kiszolgáltatótságát, elvörösödött.

— Hozott valami enivalót, fiam? — Ez volt az asszony első kérdése. Fábri érezte, hogy a kutató pillantás csomagját keresi s nem félrecsúszott nyakkendőjét vagy gyűrött kalapját nézi. Felemelte az aktatáskáját.

— Hűsz deka szalonna — mondta szinte bocsánatkérőleg. — Odabent semmit sem lehet kapni, higgye el. — Az asszony fejéhez kapott, érezte, hogy szúrja a nap, hirtelen felment az árnyékos verandára és leült. A férfi utána. — Legalább adott volna el egy gramm aranyat és vett volna valami zsírfélét — dohogott Fábriné. — Enni, azt akarnak, maga is meg Vera is, de hogy miből főztek, azt nem tudják megmondani. Miért nem adott el aranyat? — A férfi nem válaszolt. Az asszony megtörölte homlokát. — Magát, fiam, úgy látszik, már semmire sem lehet használni. Hát hol él maga? Még mindig azt hiszi, hogy leküldhetem a Julit, hozzon tíz deka disznósajtot, ha véletlenül arra fáj a foga? — Szuszogott. — Régen nincs már Juli és ebben a világban nem is lesz. Az persze közömbös maguknak, hogy én halálra dolgozom magamat. Csak megkövetelik, hogy ebéd legyen, meg vacsora legyen, meg reggeli legyen, de hogy miből, hogyan, az magukat nem érdekli. — Fábri tiltakozva emelte fel fejét.

— Értse meg, szívem, aranyért sem lehet kapni semmit. Majd holnap megint megpróbálok.

— Holnap megint csak újabb útiköltség — mondta krákogva az asszony. Felállt és legyintett. — Menjen, vetközzék le, mert tönkremegy az egyetlen ruhája is. Vegyen fürdőruhát, ott van a szekrénye mellett a széken. Beszuszogott a szobába egy tiszta zsebkendőért.

Fábri nem nézett utána. Odament az ablakhoz és a Dunát figyelte. Azon gondolkozott, lemenjen-e sétálni, vagy sem. Fáradtnak érezte magát és kimerültnek. Úgy döntött, hogy inkább kifekszik a nyugágyba. Vera a vállára rakta a kezét. — Meg tetszett jönni? — mondta lelkesedve. — De örülök, hogy itt van. — Jelentőségteljesen a konyha felé pillantott, de nem szólt semmit. Fábri megfordult. Vera kék shortban volt, fehér blúzban és piros övet csatolt a derekára. Fábri már sokszor megállapította, hogy milyen csinos ez a lány. Ilyenkor mindig Mariannera gondolt elszomorkodva. Vajjon mi lehet vele? Vera vidáman mesélt. — Jaj, tegnap voltunk bálon. Valami multság volt, irtó jó. Sokat táncoltunk és sokat nevettünk. — Fábri nem is hallgatott oda. Marianne... gondolta — Marianne. Mennyit kényeztette, óvta, svájci nevelőintézetbe küldte, nyaralni a Semmeringre. Abbáziába és ez lett a vége. Node az más világ volt. Akkor még tehette, hogy a lányát neveltesse s nyaralni küldje, akkor megbecsülték az állami hivatalnokokat... de most... ezek... Levette a kabátját. Csak meg kell nézni, hogy kik ülnek a minisztériumban. Soha életükben nem volt toll a kezükben és most osztályokat vezetnek. Valahonnan Angyalföldről vágy az Isten tudja honnan kerültek oda... Most tanácsosok, meg titkárok és még miniszter is lehet

belőlük, anélkül, hogy legkisebb sejtelmük is lenne arról, mi is az, hogy állami hivatal: Bezzeg neki annakidején... még tanulnia kellett, meg vizsgáznia, meg várni, amíg a létrán előremászott az ember. Ma? Valaki jön a gomblyukában egy jelvényvel, erre mindenki hasraesik előtte... Söhajtott és arra gondolt titokban, — mert senkinek sem merete ezt mondani — hogy ez a világ egyszer véget ér és ő megint visszakerül az osztálya élére. Úgy érezte, ma már csak az az egy vágya van, igazán, mélyről fakadó vágya, hogy minden reggel 8 órára bemehessen a hivatalba, estig dolgozhasson, kissé félhomályos, keskeny szobájában s a duplapárnás ajtók napjában húszszor is végigolvashassa az aranybetűs, aranykeretes táblát, amelyen rangja és beosztása van.

Tekintete ismét visszarevédt a lányra. Nézte, amint végigsétált a kerti úton és lekanyarodik a Duna felé. Aztán felkelt, bement újra a szobába, levetkőzött és kifeküdt az árnyékba. Hűvös szellő sepert végig a kerten, megsimogatta az arcát. Határozottan kellemes volt itt, távol mindenféle városi zivajtól. Itt nem volt se igazolóbizottság, se párt, se elvtársak, se semmi. Csak kellemes, hűvös szellő, amely megsimogatta a homlokát. Feje felett a napfényben megcsillant néhány szem őszibarack. Evett volna, de lusta volt ahhoz, hogy felemelkedjék. Behúnyta a szemét és ringatózoti. Arra riadt fel, hogy hátamögött az úton csikorognak a kavicsok, mint amikor szalad rajtuk valaki. Ki a csoda lehet ilyenkor — gondolta, mérges volt; hogy megzavarják. De amikor lihegést hallott, felemelkedett és megfordult. Először azt hitte, nem jól lát, káprázik a szeme a napban. De a fiú mozdulatára magához tért.

— Pista! — kiáltotta. Szájához kapta a kezét. Hideg futott végig a gerincén. A fiú egy lépést közelebb lépett. Sápadt volt, melle erősen zihált. Annyira szaladhatott, hogy most nem tudott szóhoz jutni. Fábri egy percig csak bámult. Régen látta a fiát, több mint fél éve. Most, hogy előtte állt, alig ismert rá. A fiú arca megnyúlt, orra alatt vékony bajusz pelyhedezett, szeme alatt szarkalábak terpeszkedtek. Öregnek látszott. És a szemében valami különös izgalom bujkált. Fábri azonnal rosszat sejtett. De még nem tudott szólni, amikor kiszaladt az asszony. Odaugrott a fiához, átölelte. Őt is rögtön — mint minden ilyen váratlan érkezéskor — megérintette a balsejtelem.

— Mi történt veled? — kérdezte és már majdnem sírt. Zsebkendőjét orrához szorította. A fiú most mozdult meg másodszor. Üres irattáskáját maga mellé tette és kibontotta nyakkendőjét. Ezzel a mozdulattal hazaérkezett. Fábri felsóhajtott. Az asszony szipákkolt.

— Az ég szerelmére, mondd el, mit jelent ez a hirtelen berontás.

Fábri kérdőn nézte a fiát, de nem szólt. Érezte, hogy magától is elmond mindent. A fiú körülnézett, helyet keresett, ahol leülhetne. Aztán végigfeküdt a gyepen. Az anyja melléje térdelt.

Végre kelliéppen kilihegte magát. Lassan kezdett beszélni, vontatottan. Látszott rajta, nem is tudja, hol is kezdje. A szemét néha fáradtan le-lecsukta. Nyurga, szőke kamasz volt, Marianne tökéletes férfimása. Szőke, hosszúlábú, vékonyderekű.

— Baj van, — kezdett hozzá — azaz, hogy bajt csináltam. — Fábriné kérdezni akart, de a férfi leintette. — Tegnap, — mondta akadozva a fiú — tegnap délután történt... Az asszony nem bírta ki szótlantul. Ingerülten kitört.

— Mondd meg már, ne tedd próbára a türelmünket.

A fiú arca megrándult. Egy pillanatra olyan volt, mint egy haragos aggastyán.

— Hát jó, — mondta bosszusan — megmondom. Felült. Az arcáról

hirtelen eltűnt a futás okozta kimerültség; nyugodt, biztos vonásai helyükre ugrottak. Az izgalom és idegesség is eloszlott szeméből, helyébe inkább egy kíváncsi torz csillogás került. Kihívóan nézett körül. Az asszony mázsás súlynak érezte a nyakán a fejét. Be kellett hűnyia a szemét. — Szóval, — folytatta a fiú, most már teljesen nyugodtan — ne ijedjete meg nagyon. Semmi különös nem történt. — Szidta önmagát, hogy az előbb ilyen bután fogott hozzá, amikor erre nem is volt szükség. Megrántotta a vállát. — Semmi különös — mondta mégegyszer. — Megöltem két ruszki katonát.

Az asszonyból és a férfiből egyidőben tört fel egy értelmetlen, vak-kantó sikoltás.

— Mondtam, ugye, hogy ne ijedjete meg, semmi az egész. Meg kellett tennünk. — Gyorsan beszélt, szeretett volna túl lenni ezen a kínos percen. — Már régen készültünk rá. Kibírhatatlan, hogy az oroszok mit művelnek nálunk. Mindenbe beleütik az orrukát, mindenkit leterrorizálnak. Ha már elvesztettük ezt a háborút és ezek a szörnyek idejöttek, legalább ne legyen olyan biztos itt az életük: Megbeszéltük ezt Deákkal, ő is velem volt. Ő is úgy gyűlöli a ruszkit, akárcsak én. Hát erre elhatároztuk, hogy valamit teszünk. Csak éppen még nem volt rá kellő alkalom. Tegnap aztán sikerült. — Nyugodtan, már szinte fölényesen beszélt. Most, hogy visszagondolt erre a históriára, — eddig menekülés közben álig volt ideje rá — megállapította, hogy helyesen cselekedtek. Meg kell mutatni nekik, hogy még vannak magyarok ebben az országban. Hogy nem olyan egyszerű legyőzni őket. S ha sikerült is, csak ideig-óráig sikerülhet. Készül már a visszaütés! A keze ökölbesorult.

Fábi csak rekedten suttogetta: — Istenem! — nyöszörögte. — Istenem!...

A fiú felállt, vállat vonva. — Én nem vagyok gyilkos. Jonasz atya előre feloldozott a bűn alól. Ő mondta, hogy oroszt megölni nem bűn. Nyugodtan tehetjük, a hazának teszünk jó szolgálatot. S végeredményben az ő ötlete volt az egész. De mi is helyesnek tartottuk. S aztán mi történt? Két gazemberrel kevesebb él a földön. Kissé fáradtan elhallgatott. A baj csak az, hogy ezek a disznók keresni fognak, ha felfedezik. El kellett menekülnöm Debrecenből.

Most felállt az asszony is. Megtörölte a szemét és eltette a zsebkendőjét. Végignézett a fián. Az első ijedtség után öröm és megelégedett büszkeség töltötte el. — Oh, — gondolta — hát mégis jól neveltem a gyereket, mert az ő nevelése volt, egyedül az övé.

Az apját nem érdekelte más, csak a lánya, meg a hivatal; a fiúval ő foglalkozott. Ő tanította hazaszeretetre, ő véste lelkébe a kormányzó képét. A fiú nem lehet hűtlen Magyarországhoz — gondolta. Megsimogatta a fiú szőke haját.

— Jól van, szívem, — mondta — nincs semmi baj. Helyesen tettél. Csak nem kellett volna idejönnöd. Először itt fognak keresni. — A fiú ránézett. Örült, hogy az anyja megérti.

— Muszáj volt hazajönnöm, — mondta — otthagytam mindent. Mélyet lélekzett. — Különben csak a kötelességemet teljesítettem. Jonasz atya megmondta, hogy ez nem bűn, kötelesség. Minden magyar ember kötelessége. Engem jó magyarnak neveltek. Most nem ítélnék el.

Fábi felemelte a fejét. A szeme homályos volt, megtört, homlokáról kövér cseppek gördültek végig az arcán. — De azért gyilkosság — mondta nagyon halkán. Az asszony felugrott. A szeme szikrázott. — Maga mindig védi az oroszokat. Nem is tudom, hol él maga. Azt hiszi, a Pista gyilkos, hát vegye tudomásul, hogy hős! Tegnap a harctéren volt hős, ma itthon. Maga egy lehetetlen kispolgár, jobb lett volna, ha elpusztul, mint a zsidók, azokat is mindig sajnálta. — Fábi hallgatott. A fiú folytatta.

— Tulajdonképpen nem lett volna semmi baj, ha az a hülye Deák be nem ijed. Még mielőtt végeztünk volna, elszaladt. Azt hiszem ijedtében eljárt a szája. A két ruszki meg sem moccant, azok többet nem beszélnek. Az első lövésre az egyik még hátranézett, ha láttad volna, anya, milyen ijedt pofával! Aztán az is lefeküdt szépen. Begurítottam őket az árokba, s gallyat dobáltam rájuk. — Arca most kipirult, látszott rajta, hogy újra éli az izgalmas kalandot. Fábriné felállt. — Jobb lenne, ha bemennél, levetkőznél fürdőruhára. Nagyon meleg van. Aztán majd meglátjuk, mit kell tennünk.

— Még ma tovább kell mennem, — mondta halkan a fiú — lehet, hogy már este keresni fognak. Az anyja megsimogatta a homlokát. — Hogy izzadsz kicsim. Gyere tussolj le. Ebéd után elindulhatsz. — Bementek a házba.

Fábrí ottmaradt. Agya még nem dolgozta fel az eseményeket. Két szál futott benne és tekergett fel valami puha, fekete tömbre. Az egyik a gyilkosságról szólt, a másik az orosz katonákról. Valóban, — kérdezte magától — valóban nem gyilkosság, hanem kötelesség? Hiszen már nincs háború! Alapjában véve utálta az oroszokat és az egész rendszert, hiszen annyi kellemetlenség volt miatta. De ezzel a gondolattal nem tudott megbarátkozni.

A kerti úton Vera közeledett. Intett neki, hogy jöjjön oda hozzá. Néhány szóval elmondta mindazt, ami történt. A leány fejéhez kapott. Az izgalomtól csak suttogni tudott.

— Az örült, — mondta rekedten — az örült! Mi lesz vele? Azonnal menekülnie kell, azonnal.

— Átöltözik, — mondta Fábrí — odabent van a szobában. A fiú akkor jött ki egyedül, ruganyos léptekkel. Mintha kicsérélték volna. Odalépett Verához, kicsit nézték egymást, aztán kezefogtak.

— Te hülye, — sziszegte a leány — nem tudtad ügyesebben csinálni, ha már csináltad? A fiú nevetett.

— Neked csak a szád jár. Még zsidókisérőnek sem voltál alkalmas.

— Mert nem tudok ölni csak úgy, minden nélkül, mint ti. — A fiú arca elsötétedett.

— Mi nem ölünk ok nélkül. Mi tudjuk, hogy mit csinálunk. — Vera legyintett.

— Most nem vagyok hajlandó veled vitatkozni, mert éhes vagyok. — A fiú mindkét karját magasba emelte.

— Végre hallok téled valami okosat. A friss tuss után jól esik az ebéd. S egészen jól érzem magamat itten. — Körülnézett nyujtózkodva.

— Itt nem változott semmi. Még a cseresznyefák is ugyanazok. — Meggyfák, — szólt közbe Fábrí — nem tudod megkülönböztetni a kettőt? — Nevettek.

— Anya hozhatná az ebédet — mondta a fiú. — No, — mondta Vera — ne várj valami csodálatosat: Itt minden nap krumpli van. — És jó, ha van — tette hozzá Fábrí. Lehajolt és letépett egy szál gyomot a paradicsom mellől.

Csendben ettek, jóízűen. Az árnyékban nem volt túlságosan meleg s némi kis szellő is fújt a Duna felől.

— Délután, mielőtt indulok, jó lenne úszni egyet — mondta a fiú. Ki tudja, mikor lesz rá ismét alkalmam?

— Jobban tennéd, ha összepakkolnál — mondta Vera. — Ezek a hekusok nagyon gyorsak.

— Igaza van Verának — szólt az asszony. Ez a perc nem alkalmas nyaralásra. — Fábrinak nem izlett a paprikáskrumpli. Keserűnek érezte s nem tudta, hogy a krumpli keserű-e vagy a szája íze. Le is tette a kanalat.

— Köszönöm, — mondta halkán — nem vagyok éhes. Nem ennéd meg? Odatolta tányérját a fia elé.

A fiú apja idegességét figyelte. Igyekezett megnyugtatóni saját magát, de mégsem tagadhatta le, hogy a mélyben heves izgalom váltja fel a hűvös nyugalmat. Nézte a házat, amely remegve fénylett félig árnyékban, félig napsütésben. Azon tűnődött, vajjon mikor fogja újra látni, ha elmegy innen. Útközben megváltoztatta elhatározását. Nem, nem megy Pécsre. Nagyon veszélyes lenne az. Hadd várjon csak rá Jonasz atya. Vigye vásárra más is bőrét, a fene enné meg... Az volt a terve, hogy kiszökik Ausztriába, — úgy hallotta, hogy volt alakulata a Szent László páncélos hadosztály — amelytől egy kellemetlen véletlen folytán szakadt el — valahol Linz környékén állomásozik. Ezek kósza és ellenőrizhetetlen hírek voltak, megbízhatatlan értesülések, s mindebből csak annyi volt bizonyos, hogy Ausztriában és Németországban még magyar csapatok vannak. Itt talán biztonságban lenne, gondolta, s képzeletben útvonalat keresett magának a szökésre. Lépésekre lett figyelmes a háta mögött. Nem fordult meg, szembenülő anyjának arcára meredt. Az asszony kezében megállt a kanál, szája fölött egyetlen ponttá futott össze arcának valamennyi vonala. Szeme kitágult és összehúzódott. A fiú nem pillantott máshova, de tudta, hogy anyja veszedelmet lát. Érte jönnek — villant át rajta és hirtelen megfordult. Egy töredék gondolatban eszébe jutott a pisztolya, amelyet — elég könnyelműen — levett nadrágja zsebében hagyott. A következő másodpercben egy rendőrtisztet látott közeledni. Valami megmagyarázhatatlan erő lekényszerítette a székre. Nem ugrott fel. Érezte, hogy a többieket is a félelem és izgalom szögezi a székhez. Senki nem mozdult. A rendőrtiszt közelebb jött. Ekkor Vera felugrott.

Isten hozta Gyurka — mondta kitörő örömmel, de hangja megcsuklott Széles mozdulattal sietett az érkező elé. — Nohát ilyen váratlan vendég — mondta hangsúlyozottan túlzott kedvességgel. De másként nem tudta izalmát leplezni és ezért beszélnie kellett. Tudta, hogy a tiszt nem Pistáért jött, hanem ő hozzá, de váratlan megjelenése, — amelyet akaratlanul is a fiúval hozott összefüggésbe — megzavarta. A tiszt különben újonnan szerzett ismerőse volt, tegnap ismerkedtek meg a bálón s a nyári este, az egyenruha, a Duna illata, holdfény, hamar összehozta a főhadnaggyal, akit alig egy-két napja helyeztek ebbe a faluba. Akkor éjszaka célzást tett rá, hogy egyszer meglátogathatná. Két csók közt mondta ezt és talán nem is gondolta komolyan. A meglepetés még egy hosszú vonást vetett az arcára.

A tisztet egy kissé megütötte ez a túl szívélyes fogadtatás. A lány kitörő örömét nem tartotta természetesnek, de nem esett rosszul neki; nem gondolkozott rajta. Nem tagadta, hogy tetszik neki Vera, s bár egész nap nem gondolt a lányra, most, hogy útja erre vitte, eszébe jutott a tegnapi meghívás. Szeretett idegen, ismeretlen emberekkel találkozni. Nem sokat tűnődött, belökte a kertajtót.

A többiek is felemelkedtek a székről.

— Bemutatom egy jó barátomat — mondta nagyon hangosan és pirosan a lány. — Jöjjön, Gyurka, mutatkozzék be szépen. — A főhadnagy feljött a kétlépcsős verandára.

— Bocsássanak meg, — mondta — bocsássanak meg, hogy ebéd közben zavarok. Már megyek is. — Vera nevetett. Érezte, hogy torkán még ott vibrál az izgalom és idegesítette, hogy hangja riktóan és hamisan hangzik. Kezetfogtak.

— Szász — mondta a főhadnagy, s úgy érezte, hogy a keresztnévét már úgysis tudják. Mégegyszer bocsánatot kért. Most már megjött az asszony hangja is. — Ugyan dehogy, nem zavar bennünket. — Óvakodott meg-

említeni, hogy a fia most érkezett meg, hátha a tiszt már tud a dolgról és ez csak gyanússá tenné. Elhatározta, hogy behívja Verát a konyhába és megkérdezi, ki ez az ember, honnan ismeri, s mi a csudának hív hozzájuk rendőröket. — Vera, — mondta kedvesen — gyere fiacskám, segíts nekem egy feketét csinálni. Tálcára rakta az edényeket és bementek a konyhába.

Fábrí még mindig az izgalom hálójában fickándozott. Krákogott, köhécselt. Nem szólt. A fiú a beállott csendben egy-két pillantást vetett a tisztre. Vékonycsontúnak látszott, bár olyan magas volt, mint ő. Azt számítgatta, hogy mi lenne, ha verekedésre kerülne a sor. De bosszúsan elhessegette magától ezt a gondolatot. Érezte, hogy beszélni kellene valamit, mert a csend gyanússá válhat. Olyan lehetek, mint valami diák, — gondolta — aki szólni sem tud a tanár előtt. Figyelte, amint a tiszt lassú pillantással körülnéz.

— Régen ismeri Verát? — kérdezte aztán, csakhogy kérdezzen valamit. — Szász felnézett.

— Oh csak tegnap óta — mondta és mentegetődző mozdulatot tett. — De nagyon összebarátkoztunk. Jó, ha van az embernek valamilyen ismerőse egy ilyen istenverte helyen. — A fiú bólintott.

— Azért nem olyan szörnyű hely ez. Könnyen be lehet jutni Pestre. Vicinálison alig egy fél óra. — A szobában most megszólalt a rádió. Egy keringő dallama szűrődött ki a kertbe. Aztán csend lett s újra valami zene szólt. Szász hallgatott. Kényszeredetten várt, érezte, hogy a beszélgetés csak nem akar megindulni. Tompa, nehéz feszültséget érzett a levegőben, de nem tudta mire vélni. Meg-meglökte a beszélgetést, de az csak elakadt. Úgy érezte, hogy a fiúban van az ellenállás. Arcát, haját, alakját kezdte nézegetni. Érdekes, — gondolta — délelőtti rádiógrammjában körülbelül hasonló leírást kapott arról a fiatalemberről, aki Debrecen mellett meggyilkolt két orosz katonát. Egész nap nem tudott megszabadulni ettől az átkozott gyilkosságtól. A megdöbbenést, amelyet a hír vételekor érzett, először düh, majd később, napközben feneketlen gyűlölet és harag követte; igyekezett másra gondolni, elfelejteni a két orosz katonát, de bármit mondott vagy tett, a mondatok és tettek alján önkéntelenül ott lopakodott a halott katonák ismeretlen arca. Nem, nem a halál és nem a gyilkosság volt számára újdonság, a felelőtlen izgatást és a felelőtlen tetteket nagyon jól ismerte. Mégis volt ebben a gyilkosságban valamilyen állatian kegyetlen, kaján megátalkodottság, amely minden alkalommal — ha erre gondolt — megrázta, felébresztette gyűlöletét.

— Maga egyetemista? — kérdezte aztán, mert érdekelni kezdte a fiatalember. Az felpillantott.

— Igen, — mondta halkán — de sajnos kevés időm volt bejárni az egyetemre, — tette hozzá — sokat dolgozom. — Örült, hogy láthatólag könnyedén és szinte fölényesen válaszolt.

— Kár, — mondta a főhadnagy — kár. Magam is egyetemista voltam valamikor s bizony abban az időben nem sok jót tapasztaltam a hasonlókorú fiatalság körében. Szerettem volna hallani, vajjon most megváltoztak-e már. Belátják-e, hogy meg kell változniuk. — Csóválta a fejét és eszébe jutott, hogy egyetemi évei alatt, mennyit kellett bujkálnia, lopakodnia, meghúzódnia, nehogy véletlenül gyanút keltsen s felfedezzék. Amúgyis tudták, hogy sötét és tiltott helyekre jár s hogy olyanokkal barátkozik, akikkel tilos. Egyszer az egyik prof. beidéztette a rektori hivatalba s felelőségre vonta. — Maga kommunista — mondta neki — le fogom csukatni. Szégyelje magát. S a diákok! A diákok! milyen görbe szemmel nézték egy-egy Turul kivonuláson, amikor csendben igyekezett meglógni a sorból. Milyen gyűlöletet fújtak feléje, amikor — később — már határozottan kijelentette,

hogy nem megy velük. Jól tudta, a diákmozgalmak nagyszerű anyagot termeltek a későbbi nyilaspárt számára s hogy ezeket a fiatalokat milyen könnyűszerrel lehetett kicipelni a vágóhídra; jóformán önként mentek, dalolva. — Az én időmben — folytatta a főhadnagy — az egyetemi ifjúság meglehetősen pocsek anyag volt. Belőlük lettek a legnagyobb keretlegények, a Szent László önkéntesei, meg a zsidókísérők. Remélem, most már más a szellem az egyetemen, ugye? — A fiú a Szent László név említésére alig észrevehetően megrezsent. Mégis, — villant át rajta — mégis sejtene valamit ez a gazember? Majdnem hihetetlennek tűnt számára. Kierőszakolt magából egy jelentéktelen mondatot. — Azt hiszem — felelte — ma már megváltoztak ott is. Végtére...

A tiszt közbevágott. — Én nem nagyon hiszek ebben, az istenit, sajnos nem nagyon hiszek ebben. Az egyetemistákkal több bajunk van, mint kellene. Nem vagyok benne biztos, hogy az a csirkefogó, aki azt a két szerencsétlen orosz katonát agyonlőtte, nem volt-e egyetemista. Egyáltalán nem vagyok ebben biztos. Valami fiatalember volt annyit tudok.

A fiú szeme elé sötét függöny hullott, amelyen keresztül szürke és kemény lett a kert, a ház, a karosszékben ülő apja s a tiszt. A szótlanság, kínzó fájdalommal fojtogatta s tagjaiban hevesen lüktető apró szúrásokat érzett. Egy villanásnyira látta a két orosz árokba fordított testét. Keze görcsösen markolászta a szék fonott karfáját.

— Megöltek... két... orosz katonát — dadogta a félelem és izgalom harapófogójában, amelynek szárai egyaránt szorították torkát és fejét. Mintha agyában negyven-ötven zsilipet nyitottak volna meg, több millió hektoliter víz zúdult végig iszonyatos dörrenéssel a fején. A hangok elperegték, semmivé váltak ebben a morajban. Teste vonaglott, vergődött, hogy kiszabadítsa magát a harapófogó szorításából. Emberfeletti erőfeszítéseket tett, szinte harapta önnön tagjait. Néhány pillanat múlva hirtelen kitisztult a szeme. Egyszerre világosan látta a kertet, a házat, apját s az előtte ülő tisztet. Vonaglása megmerevedett, az előbbi szorítás lepattant róla. Borzadtan megrázta magát. A tiszt érdeklődve fordult feléje. Most már beszélnie kellett.

— Iszonyú — mondta nagyon határozottan, keményen, olyan hangon, amely merőben idegen volt számára, mintha nem is ő beszélt volna. Hallgatta hangját, amint nekilödul a ház falának, visszaverődik és lehull a porba. — Iszonyú! Ilyen ocsmányságot tesznek? Az ember nem is hinné.

Nem vett észre semmit — gondolta aztán megnyugodva, mert megérezte, hogy a tiszt érdeklődő arca nem ijedséget, hanem meglepetését vette észre. Valóban. Szász úgy látta, hogy a fiú megrendülése őszinte, mesterkéletlen, spontán riadalom, amely erre a hihetetlen gaztettre eszmélve megdőbben. Sejtette, hogy a fiú valaha közelebb állhatott a Turulhoz, mint hozzá, de ezek a pillanatok, mintha meggyőzték volna arról, hogy ebben az emberben a múlt valamennyi, szinte vérré vált eszménye és tapasztalata kerül összeütközésbe egy — a fiú számára — valóban igen rosszhírű mával. Úgy látta, hogy ez a kettősség — két sárkány — verekszik a fiúért. — Igen, — mondta aztán — tegnap délután történt. Más még nem tudok, részletesebb jelentést nem kaptam. — Eltűnődött. Mennyit kell még küzdenie, hogy mindez ne történhessék meg — gondolta. És azt mondta:

— Csak azt nem tudom, hogyan szánhatják rá magukat emberek ilyen közönséges gyilkosságokra. Élesen figyelte a fiú arcát, most már kíváncsian. — S azt mondja meg nekem, — folytatta mintegy önmagával vitatkozva — hogy mit csinálhatott az a gazember a holttestekkel, mi?

A fiú nem válaszolt, belemeredt a levegőbe. Az árkot látta, rajta a keresztbetett néhány gallyat, levelet, letépett füvet. Nem messze onnan

egy tehén legelt, elhagyatva. Az volt arrafelé az egyetlen élőlény, amely tanuja volt. Deák akkor már messzire járhatott.

A főhadnagy tovább beszélt.

— Országúton gyilkolt biztosan, az a legmegfelelőbb. Arra manapság kevesen járnak. Kicsit távolabb a várostól, csönd van és nyugalom. Éppen gyilkosságra alkalmas hely.

A fiú most felfigyelt. A tiszt szavai — amelyekben volt némi félreért-hetetlen gúny, lappangó figyelmeztetés — egyszerre ismét felkeltették izgal-mát. — Aztán fogta a testeket — hallotta a főhadnagy hangját, amely száraz nyugodtsággal pattogott — és begurította az árokba, az ilyenkor a leg-kényelmesebb. Lehet, hogy kicsit véres is lett, azt bekente porral. Néhány gally, levél meg fűszál. Egyelőre el is intézte a dolgot. — Előrehajolt és me-reven belenézett a fiú szemébe. — De vajjon tényleg elintézte-e, vajjon végérvényesen elintézte?

A fiú hátul köhécselést, kavics-csikorgást hallott. Tudta, hogy apja hintázik a széken. Ez most élesen, kínos pontossággal hatolt az agyába. Ebben a percben másra nem is gondolt. A köhécselés és csikorgás mintegy megtöltötte, elárasztotta. De érezte, hogy e tiszta, világos gondolat mögött egy másik kavargó, de nagyon fájdalmas felismerés lapul. Most már napnál világosabb volt számára, hogy a tiszt tudja kicsoda, hiszen tökéletes pontos-sággal elmondta mindazt, amit csinált. Szavaival szinte újra eljátszotta azt a percét, amelyben a két halott könnyed mozdulattal, érzéketlen fölényel és gonosan bezörrent az árokba. Még a ruhájára freskelt vérről is tudott, amelyre az országot porát hintette. Játszik velem, — hessent át az agyán, amely e pillanatokban töredékképekben, foszlányokban gondolkozott — játszik velem, mint a macska a gombolyaggal. Mikor fog letartóztatni? Véde-kezzen? Még revolvere sem volt nála, a tisztnél pedig ott a fegyver. Ez ki-látástalannak látszott. Igyekezett nyugodtan ülve maradni.

— Megnyugtatom, — mondta most a főhadnagy — nem sokáig marad-nak szabadon az ilyen fickók. Hamarosan lakat alá kerülnek, nagyon gyorsan elfogjuk őket. Egy-két napig sem tart az ilyesmi. Elhallgatott. Mit tárgyál ilyesmiről ezzel a fickóval, aki — most döbbsent rá — ostoba módon ellen-szenves? S különben is már mennie kell. Hirtelen órájára pillantott. Több mint negyedórája fecsérlti itt az idejét. Most azt sem tudta, valójában minek jött ide, egyszerre értelmetlennek találta azt, hogy ebben a merőben idegen kertben ül. Felállt. Vera éppen kijött a verandára. Kedvesen mosolygott. — Még egy pere, — mondta nevetve. — kicsit sokáig tart. De pörkölni is kel-lett. — Rákacsintott a tisztre. Szász nevetett. — Ne haragudjék, — mondta tréfásan, de a fiú érezte a szó élet, amely húsába vágott — nagyon sürgős dologom van. Itt a szomszédban bujkál egy gyilkos, azt azonnal el kell fognom.

A fiúban az első pillanatok forrósága után, mély, jeges hullám ömlött végig. A tiszta hűvös józanság hidege volt ez, amelyet úgy üdvözölt magában, mint a szabadulást. A gyűlölet, amely eddig izgalmának hamuja alatt elfojtva parázslott, e jeges szél fuvallatára hirtelen fellobbant. Félig lehunytt szeme mögül tisztán látta a készülődő alakot, Verát, apját. Kezét zsebébe mé-lyesztette, mintha megmarkolná revolverét. Elbúcsúztak. A tiszt kez-et-rázott vele, végignézte, kutató, kemény pillantással s ez a tekintet — amely vallatott és vádolt e pillanatban — ismét fenekestől felkavarta.

— Adja át üdvözetemet a nagyságos asszonynak — mondta Szász Vera felé és nekiindult. A fiú ismét forrósodó hulláma mögül figyelte a férfit. Az biztosan lépkedett, kissé oldalra hajtott fejfel.

Aztán megállt — mintegy szimatolva — a kapuban, mégegyszer jól körülnézett, alaposan. Fábriné ebben a pillanatban ért ki a verandára.

A fiú egy percig állt a lángok között.

A forróság végigszaladt az agyán; kínlódva igyekezett feldolgozni gondolatait. Azzal, hogy a tiszt elment, a szorosán köréje font félelem kioldódott, szélesebb, nagyobb távlatot kapott. A tegnap, a tegnapelőtt, a ma átzuhant rajta: mindebből semmi mást nem értett meg, csak azt, hogy felismerték. Hirtelen megfordult — bár nem állt biztosan a lábán, magára erőszakolt valamilyen egyenes tartást — berohant a szobába, széken heverő nadrágjából kirántotta a pisztolyát és visszafutott a verandára. Körülnézett. Láta, hogy három szempár mered rá, hat különböző szem, de azt már nem tudta megállapítani, hogy melyik kihez tartozik. Érezte e megdermedt emberi testek súlyát, amely rá is nehezedett, de minden erejét megfeszítve kiszakította magát e holtak közül. A tenyerében fekvő revolverre nézett, ez mintegy feloldotta tehetetlenségéből.

Futni kezdett a kapu felé. Mielőtt kimént volna, megállt, visszafordult. A verandán, gösesösen félbeszakadt mozdulatokkal még ott állt a három ismeretlen, sohasem látott, sárga viaszfigura. Elkapta róluk a szemét és meglóditotta magát. Hallotta, amint a kertajtó nyikórog mögötte. Zsebében megtapogatta a fegyvert, aztán ismét szaladni kezdett arra, amerre a tisztet eltűnni látta.

ACZÉL TAMÁS

AZ ISKOLÁK ÁLLAMOSÍTÁSÁHOZ

*A tanítóktól örökbekaptam
a családot s hazát...
Megnöttem, éltem és kiraktam
éveimből a kort alattam :
üzerek századát.*

*S láttam, vérében elterül,
kinek vállán a föld
keringőt lejt a Nap körül...
A pusztulás söpört*

*világra engem s világról el
téged és másokat.
Életüket úgy kapta el,
mint ők a zsákokat.*

*Torkuk rekedt géppuskacső
Sztálingrádig lövel —
hazát, családot berregő...
s a földön mindenütt az ő
családjuk pusztul el.*

*Igy múlik el, most láthatod —
a füsttel száll a kor...
Halott apádat rázhatod —
fiad más iskolát kapott
és ő majd válaszol.*

REMÉNYI BÉLA